

České země a habsburská monarchie v raném novověku

Na začátku 16. století soustředil Ferdinand I. ve svých rukou několik samostatných států uprostřed Evropy. Habsburkové se snažili tyto země trvale spojit a vytvořit z nich jednotný dynastický stát.

? Jak se stavovský stát proměnil v dědičnou monarchii Habsburků?

1 Spoj správné začátky a konce vět.

V bitvě u Moháče roku 1526 zemřel

rakouský arcivévoda Ferdinand Habsburský.

O uvolněnou českou a uherskou korunu měl zájem

ve všech zemích Koruny české a v západní části Uher.

Ferdinanda jako nového krále nakonec zvolili nebo přijali

český a uherský král Ludvík Jagellonský.

2 Po roce 1526 vládl Ferdinand I. Habsburský v mnoha zemích střední Evropy. Tyto země byly z počátku nesourodé, každá měla svou správu a vlastní právní řád a spojovala je především osoba panovníka – jednalo se o česko-rakousko-uherskou personální unii.

a) Pomocí mapy napiš, které země (oblasti) patřily do:

královských Uher ovládaných Habsburky: _____

zemí Koruny české: _____

rakouských dědičných zemí: _____

b) Z kolika zemí se habsburská monarchie skládala? _____

c) Se kterými státy habsburská monarchie sousedila?

Země pod vládou Habsburků po bitvě u Moháče

- hranice vznikajícího habsburského území
- země Koruny české
- Rakouské země
- část Uher ovládaných Habsburky
- část Uher, již ovládl po roce 1526 Jan Zápoľský

1637–1657

Ferdinand III.

1657–1705

Leopold I.

1705–1711

Josef I.

1711–1740

Karel VI.

1713

pragmatická
sankce

1740–1780

Marie Terezie

1780–1790

Josef II. Habsursko-
Lotrinský

- 3 Přečti si potvrzení (tak zvaný volební revers), které Ferdinand I. vystavil českým stavům po svém zvolení českým králem na konci roku 1526:

Potvrzujeme, že když nás stavovská obec tohoto království zvolila českým králem, učinila tuto volbu ze své svobodné a dobré vůle, a nikoliv na základě nějakého závazku.

Co nový král českým stavům potvrdil? Vyber jednu možnost.

- stavové panovníka zvolili svobodně a dobrovolně
- stavové panovníka přijali na základě dědického závazku

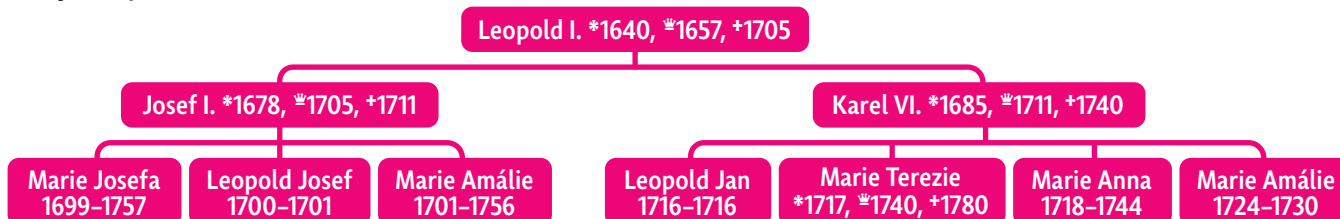
- 4 O sto let později porazil Ferdinand II. Habsburský povstání českých stavů a vydal novou zemskou ústavu, tak zvané *Obnovené zřízení zemské*. Přečti si ustanovení týkající se volby českého krále:

Stavové a obyvatelé království mohou volit krále pouze v případě, že by v tomto rodě a ve všech jeho větvích nebyl žádný dědic mužského ani ženského pohlaví, narozený, nebo teprve očekávaný, nebo v případě, kdy by se poslední dědic nebo dědička svého práva dobrovolně vzdali.

Označ , co *Obnovené zřízení zemské* z roku 1627/1628 uzákonilo pro rod Habsburků.

- Dědictví se týká mužů i žen.
- Dědictví se týká všech rodových větví Habsburků.
- České království je dědičné v panujícím rodě Habsburků.
- Dědictví se týká i ještě nenarozených dětí členů rodu.
- Čeští stavové mají právo svobodné volby krále v případě, že se jim současný nelíbí.
- Čeští stavové si mohou krále zvolit až tehdy, když Habsburkové nemají žádného následníka, nebo když se poslední následník svého práva sám vzdá.

- 5 Roku 1713 vyhlásil Karel VI. Habsburský nový nástupnický řád, tzv. **pragmatickou sankci**. Ustanovil, že habsburská monarchie je nedílný celek, který dědí děti naposledy vládnoucího panovníka, nejprve v mužské a poté v ženské linii. Teprve kdyby poslední vladař neměl ani syna, ani dceru, ujali by se dědictví potomci z jiných linií rodu. Co to v praxi znamenalo? Prohlédni si rodokmen a s jeho pomocí rozhodni, která tvrzení jsou správná a která ne .

- V roce 1713 byl jediným dospělým mužem v habsburském rodě Karel VI.
- Posledním vládnoucím panovníkem v mužské linii byl Karel VI.
- Jeho starší bratr Josef I. měl mužského potomka, který se dožil dospělosti.
- Jediný syn Karla VI. zemřel v prvním roce života.
- Po smrti Karla VI. nastoupila Marie Terezie, protože byla nejstarším dítětem naposledy vládnoucího panovníka.

- ? Která z uvedených událostí (1526, 1627, 1713) měla podle tebe největší vliv na to, že se stavovský stát postupně proměnil v dědičnou monarchii? Svou volbu zdůvodni.

Globalizace

Globalizace je ekonomický, kulturní a politický proces, který zejména od 17. století rozšiřuje, prohlubuje a urychluje pohyb zboží, lidí i myšlenek přes hranice států a kontinentů. Uvádějí se čtyři hlavní aspekty globalizace: mezinárodní obchod, pohyb investic a kapitálu, migrace osob a šíření znalostí.

? Uveď některé oblasti výrazného zrychlení propojení světa mezi 17. a 19. stoletím.

1 Od pozdního středověku v podstatě do doby parníků pluly na mořích různé typy lodí, dominovaly galeony. Byla snaha je různě vylepšovat, ale technická omezení oproti parníkům 19. století zůstávala. V čem se lišil jejich pohon?

parník
(19. století)

galeona La Santa Trinidad
augsburských obchodníků

2 V 17.–18. století stále ještě probíhaly války také na východě Evropy, zejména na území habsburské monarchie. Na dně mísy z pozdního 17. století spolu bojuje mušketýr s jezdcem. O jezdce kterého vojska jde?

- 3 Německý přírodovědec **Alexander von Humboldt** si při expedici roku 1804 udělal zastávku u peruánského pobřeží, na souostroví Chincha, na ostrovech, které byly prakticky celé pokryty tisíce let vršeným trusem mořských ptáků. Humboldt tu odebral pár vzorků, které odeslal k analýzám do Evropy. Využití tohoto trusu (guána, ledku) pak významně pomohlo zemědělství. Čím?

- 4 Telegrafie prošla zajímavým vývojem a používala se pro přenos informací různé skupiny symbolů. Asi nejznámější je **Morseova abeceda** (poprvé využita roku 1844). Morseova abeceda kóduje znaky latinské abecedy, číslice a speciální znaky do kombinací krátkých a dlouhých signálů. Široce se užívala až do konce 20. století. Kde se s ní setkáme dnes?

- při tísňovém volání lodí
 při posílání telegramů
 u radioamatérů

- 5 Vyzkoušej si převod morseovky. Získáš tak pojem, kterým bývá také označována globalizace raného novověku, tj. mezi lety 1600 a 1800. Pomoci ti může překladač <https://morsedecoder.com/cs>.

.--- | .- | --- | - | --- | -- | .-.. | --- | ... | .- | .-.. | .. | ---. | .- | -. | . |

- 6 Koncem 18. století, ale zejména ve druhé polovině 19. století se objevují prapředci dnešních instantních potravin, polévkové kostky a posléze i polévky v prášku. Firmy Maggi i Knorr, které je začaly vyrábět, existují dodnes. Kde ve společnosti našly největší uplatnění?

- v armádních kuchyních
 na lodích
 ve speciálních restauracích
 v dělnických rodinách

- 7 Od 19. století se stále více rozšiřuje nový fenomén – **volný čas**. K volnočasovým aktivitám patří rychle se rozvíjející turismus. Ten je kromě přístupné dopravy podporován i dalšími novinkami. Uveď alespoň dva příklady těchto novinek.

- ? Uveď některé oblasti výrazného zrychlení propojení světa mezi 17. a 19. stoletím.

Morseův telegraf

1882	1907	28. června 1914	28. července 1914	září 1914	duben 1915	květen 1915
vznik Trojspolku	vznik Trojdhody	atentát na Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu	Rakousko-Uhersko vyhláší válku Srbsku	zastavení německého útoku na řece Marne a začátek zákopové války na západní frontě	Němci během druhé bitvy u Yper použili bojový plyn, nazvaný poté yperit	přestup Itálie k Dohodě a vznik italské fronty

Velká válka 1914–1918 a lidé na frontách i v zázemí

? Co přinesla Velká válka do života lidí?

Říkali jí Velká válka, protože tak obrovský konflikt dosud nezažili. Lidé masivně použili moderní vojenskou techniku a nové vynálezy pro zabíjení. Válka se tak proměnila v „jatká“. Některé zvláště krvavé bitvy později dostaly symbolické názvy, které odkazovaly na obrovské počty mrtvých, například „verdunský mlýnek na maso“. Během pěti let zemřelo skoro 10 milionů vojáků, dalších 20 milionů se domů vrátilo se zraněním. Velikost války byla i v tom, že zasáhla snad do každé rodiny.

1 Doplň do vět správné pojmy.

ponorka stíhací letoun yperit bombardér chlór tank kulomet

Němci už na začátku války používali _____, které sloužily k potápění nepřátelských lodí. Na podzim 1916 použili Britové v pozemním boji jako naprostou novinku _____. Tehdy to bylo těžkopádné, pomalé a neohrabané vozidlo, které způsobovalo mezi vojáky paniku. Na začátku války se letadla používala pro průzkum, teprve v průběhu války byla vybavena zbraněmi a začalo se z nich střílet. Tak vznikly _____ a _____. V zákopech vojáci stříleli z děl a _____, které jim umožňovaly kontinuální střelbu. Poprvé byly v boji použity chemické zbraně, jako například _____ a _____.

2 Mnozí vojáci si během války psali deníky. Tohle si zapsal v květnu 1917 Ladislav Cvak:

Již od 4. hodiny ranní silný dělostřelecký oheň na naši dolinu i návrší trvajících celý den a střelba ta chvílemi se zesilovala až na bubnovou palbu. Až teprve pozdě večer utichla. Za to však se strhla velká bouře s lijákem. Naše kaverna byla zaplavena. Později v noci házel Talián na nás plynové bomby, které nás dusily.

Které výroky z úryvku vyplývají? Autor deníku:

☐ bojoval na italské frontě	☐ popisuje bleskový útok
☐ bojoval v rakousko-uherském vojsku	☐ bojoval na západní frontě
☐ setkal se s využitím chemických zbraní	☐ jeho úkryt ve skále, tzv. kaverna, byl při velkém dešti zatopen vodou
☐ popisuje zákopovou válku	

3 Autor válečného deníku **Ladislav Cvak** se narodil se v roce 1877. Vystudoval lesnickou školu. Ve dvaceti letech absolvoval tříletou vojenskou službu. Pracoval jako účetní, byl ženatý a měl děti. V červenci 1914 byl při mobilizaci odveden. Ve čtvrtém roce války, roku 1917, obdržel medaili za statečnost. Během války mohl občas na dovolenou, aby navštívil rodinu. Domů se z fronty vrátil až 19. 11. 1918.

Přečti si lístek, který mu na frontu napsal jeho osmiletý syn Ládík, a odpověz:

- a) Kolik bylo Ládíkovu tatínkovi, když vypukla válka? _____
- b) Ve kterém městě žili? _____
- c) Jak dlouho už byl ve válce, když mu psal Ládík tuto pohlednici? _____

únor až
prosinec 1916bitva o Verdun, později
zvaná verdunský
mlýnek na maso

duben 1917

vstup USA do války
na straně Dohody

7. 11. 1917

bolševická
revoluce v Rusku1918–1920
březen 1918Rusko uzavírá mír,
zaniká východní fronta

28. října 1918

vyhlášena samostatná
Československá
republika

11. 11. 1918

Německo
podepsalo kapitulaci

18. 1. 1919 – 21. 1. 1920

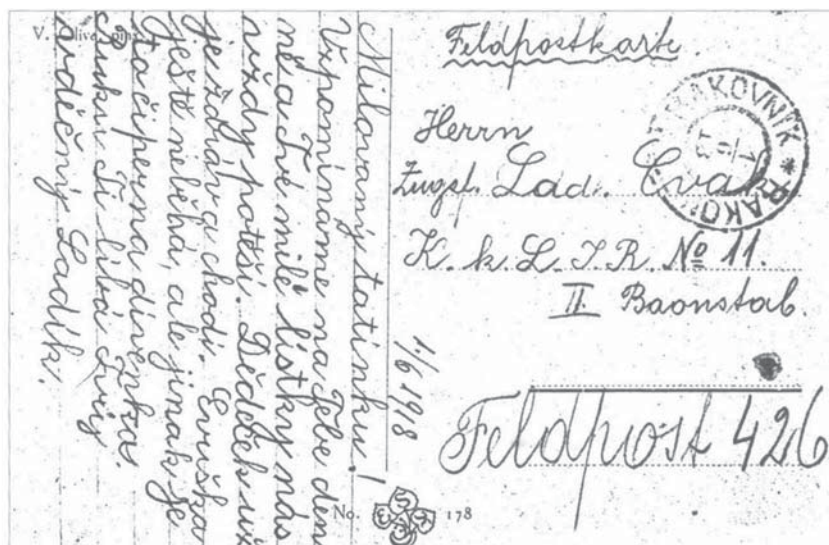
Pařížská mírová
konference

d) Jak byly děti s tatínkem během války v kontaktu?

e) Kolik roků asi mohla mít ke konci války Ládíkova mladší sestra Eva?

f) Byl tatínek v době, kdy se narodila, ještě vojákem?

g) Proč Ládík líbá tatínka na ruku?

h) Zůstal Ládíkův tatínek na frontě do konce války?

- 4 Jsi kurátor v muzeu a připravuješ výstavu o Velké válce. Vymysli fotce název a popis, v níž návštěvníkům vysvětlíš, co zobrazuje.

název: _____

popisek: _____

- ? Jak Velká válka změnila životy lidí?

1776

volební právo pro majetné ženy
přechodně zavedeno v americkém
státě New Jersey

1791

v Deklaraci práv ženy a občanky
francouzská revolucionářka Olympe de
Gouges proklamuje rovnost mužů a žen

1836

univerzita v Curychu
umožňuje studium
ženám

1849

Elizabeth Blackwell získala
v New Yorku jako první žena
plně lékařské vzdělání

1865

založení Amerického klubu
dam, prvního ženského
spolku v českých zemích

Býti ženou...

? Jak se proměňovala práva žen během 19. století?

„Tvé drama, dítě... Býti ženou, / už to znamená trpěti, / nad drahou její zachmuřenou / už Osud vyřkl prokletí.“ Verše básníka Josefa Svatopluka Machara pocházejí z roku 1894. O pouhé čtyři roky dříve vzniklo v Praze první české dívčí gymnázium Minerva, ale ještě tři roky zbývaly, než se ženám v Rakouském císařství otevřely univerzity. V celosvětovém měřítku to vlastně byl docela pokrok. Vždyť třeba ve Švýcarsku mají ženy volební právo od roku 1971 a teprve v roce 2018 mohly v Saúdské Arábii usednout za volant...

1 Během 19. století byly role žen a mužů ve společnosti striktně určeny.

a) Přečti si, jak postavení ženy v manželství definoval zákoník na začátku 19. století. Vypiš, jaká práva a povinnosti má v manželství žena, jaká muž a jaká mají oba společně.

§ 44 Rodinné poměry zakládají se smlouvou manželskou. V manželské smlouvě dvě osoby různého pohlaví projevují podle zákona svoji vůli, že budou žít v nerozlučném společenství, děti ploditi, je vychovávat i poskytovat si vzájemnou pomoc.

§ 91 Muž je hlava rodiny. Co hlava má zvláště právo spravovati domácnost; jest ale též povinen manželce své dle jmění svého dáti slušnou výživu a ji v každé příležitosti zastupovati.

§ 92 Manželka obdrží jméno mužovo a požívá práv stavu jeho. Ona jest povinna jíti za manželem do jeho obydlí, jemu v hospodářství a živnosti dle síly své pomáhati, a pokud pořádek domácí žádá, nařízení od něho učiněná nejen sama plniti, ale dbáti též, aby od jiných byla plněna.

práva a povinnosti manželky	práva a povinnosti manžela	společná práva a povinnosti

b) Prohlédni si obraz *Rodina pana Bellelliho* od francouzského malíře Edgara Degase z let 1858–1867. Které z představ o roli ženy a muže v manželství, s nimiž ses seznámil/a v dobovém občanském zákoníku, rodinný výjev naplňuje?

1890

založení prvního českého dívčího gymnázia Minerva v Praze

1893

Cookovy ostrovy a Nový Zéland zavádějí všeobecné volební právo pro ženy

1903

ve Velké Británii vzniká organizace sufražetek, prosazující radikálními prostředky volební právo pro ženy

1912

Božena Viková-Kunětická zvolena jako první žena poslankyní Českého zemského sněmu

1914

během první světové války se ženy uplatňují v řadě profesí místo mužů odvelených na frontu

- 2 V roce 1873 vyšel v časopise Svoboda článek *Naše snaha* od spisovatelky Elišky Krásnohorské. Přečti si úryvek a vyber tvrzení, která z textu vyplývají:

Kdo zamezuje ženám cestu ke vzdělání, odcizuje nejen jim samým právo nejpřirozenější k vyvinutí jich schopností, nýbrž také celému lidstvu množství nových myšlenek a činů ducha, jimiž by se všeobecný pokrok ku předu pošinul. (...) Nechat tedy veřejné mínění přestane považovati nás za tvory nesamostatné, jichž život možný jest jen vedle muže a jichž schopnosti všude krom u domácího krbu jsou zbytečny (...) Zámožní rodiče vynakládají na vzdělání syna – byť jen prostředními schopnostmi se honosil – sta i tisíce, ale dívka nejnadanější musí se spokojit drobtý vědomostí.

- Ženy mají podle Elišky Krásnohorské na vzdělání přirozené právo.
- Je-li ženám odepřeno právo na vzdělání, přichází lidstvo o množství nových nápadů, které by přispěly k jeho pokroku.
- Podle autorky je správné, aby se žena věnovala jen rodinnému životu.
- Autorce se nelíbí, že jsou ženy považovány za nesamostatné.
- Autorka kritizuje, že rodiče věnují větší pozornost vzdělávání chlapců než dívek.

- 3 Sufražetky byly hnutím žen, které zejména ve Velké Británii a v USA radikálně prosazovalo práva žen, zvláště volební právo. Za své snahy čelily tyto ženy silné kritice, policejní represii i násilnému zacházení. Některé požadavky sufražetek v roce 1908 karikoval americký časopis *Puck*. Na základě karikatury rozhodni, zdali autor podporuje toto hnutí, nebo ho kritizuje. Pro své tvrzení uveď konkrétní argument.

- 4 Na obrázcích vidíš několik věcí, které si ženy vydobily v průběhu 19. století. Zkus každý jev na obrázku přesně pojmenovat a zároveň vysvětlí, v čem vidíš jeho hlavní přínos pro společnost.

- ? Jak se proměňovala práva žen během 19. století?

